

KULTŪRA

MENAS ✪ LITERATŪRA ✪ MOKSLAS

Kiršintojai arba sielų vagys

Šimtmečio Lietuva savo šventinį spindesį, žmonių susitelkimą, meilę vieni kitiems švenčių proga paliudijo dainomis, masiniais susirinkimais ne tik didžiųjų miestų, bet ir Lietuvos miestelių, net bendruomenių, kaip antai, Vilniaus pakraštyje Karačiūnų giraitės bendruomenė. Žmonės, ypač jaunimas, išpažino savo pasitikėjimą ir pagarbą tiems, kurie buvo antrosios Respublikos – laisvos Lietuvos architektai.

Bet anuomet, kai kūrėsi Sąjūdis, margame naujosios bangos už laisvą Lietuvą būryje būta ir prisiplakėlių, anuomet ėjusių į Sąjūdį galbūt su tam tikromis užduotimis. Gal nemažai ir infiltruotų žmonių... Tarp Sąjūdžio kūrėjų iškilo daug ryškių žmonių, bene ryškiausi – profesorius Vytautas Landsbergis ir Romualdas Ozolas. Pastarasis, deja, gana anksti iškelia Anapilin.

Profesoriui V. Landsbergiui nebuvo lemta tapti Lietuvos prezidentu (taip jį titulavo tuometinio meto Europos ir Amerikos valstybės). Sukliudė „Tarybiniai žmonės“, pavyduoliai ir likusieji buvusios KGB veikėjai bei agentai. Jie negalėjo profesoriui atleisti kalbos, pasakytos TSKP suvažiavime Maskvoje, kur atsiskleidė V. Landsbergio, kaip stratego, talentas. Tada Maskvoje atsirado bene pirmas įskilimas ar net plyšys sovietmečio „brolišku respublikų“ ledinėje plynėje...

Ir štai šiomis dienomis, tuoj po mūsų Valstybės šimtmečio šventės, į paviršių išplaukia nuodus skleidžianti žuvis – „Respublikos“ laikraščio

redaktorius Vitas Tomkus, geltonosios spaudos laikraštyje paskelbdamas vadinajamą „Tomkaus sąrašą“. Kokių pavardžių jame neaptiksi: dailininkai ir rašytojai, režisieriai ir kompozitoriai, aktoriai ir verslininkai ir t.t. Mūsų inteligentijos – mokslinės, meninės – atstovų pavardės. Visi jie esą buvo KGB angažuoti kaip bendradarbiai. Jų per kelis laikraščio numerius išvardyta ne dešimtys, o šimtai. Gudragalvis Tomkus tarp kitų įterpia ir save, būtinai šalia prof. V. Landsbergio, pažeisdamas net vadinamąją eilės tvarką.

Būtų šlykštu, jei nebūtų pavojinga. Ką nori „Tomkaus sąrašą“ pasiekti šis šiaudadūšis redaktorius? Paniekinti prof. Vytautą Landsbergį, kuris savo reikšmingumu Lietuvos valstybės kūryboje atsistoja greta Jono Basanavičiaus? Sukiršinti žmones, apjuodinti? Pastaruoju metu plyšys gilinamas ir iš kitos pusės, kitais sumetimais. Dabartinio premjero svajonės glaudžiau bendradarbiauti su Rusija... Dabartinio Seimo rietenos dėl iš pirmo žvilgsnio neesmi-

Algimantas Kunčius. Reminiscencijos, 122. Vilnius, Pašilaičiai

nių smulkmenų... Būtent Knygų mugėje buvo paplatintas „Respublikos“ laikraštis su nuodingais „sąrašais“, kuriuose sutilpo ir žymūs mokslininkai bei menininkai, ir gana nereikšmingi valstybės piliečiai.

Ką galima pasakyti tam piktavaliui kiršintojui Vitui Tomkui? Atskvošėk, nelaimingas paskalų kūrimo „riteri“, juk gyveni savoje tautoje. O gal iš tiesų esi pardavęs sielą tam, kuris, anot rusų klasiko F. Dostojevskio, nuolat su Dievu kovoja. Šėtoniški užmojai dažnai subliūkšta, nors Šėtonas visą laiką budi, laukdamas progos sulamdyti ir pavergti žmogaus sielą. Panašių kiršintojų po Lietuvą klaidžioja ne vienas, tarp jų, antai, tokia žurnalistikos dama – Rūta J., kuri yra gavusi net garbingą dr. Vinco Kudirkos premiją. Ją Atgimimo pradžioje minėtai „žurnalistei“ paskyrė pati Lietuvos žurnalistų sąjunga. Dabar gal ir gailisi tie, kurie skyrė Lietuvos himno autoriaus vardo premiją šiai personai, bet laiko atgal nepasuksi...

Benas Urbutis

Mus išskiria kalba,
Bet suriša rauda.
Baigta jau prakalba,
Duobė jau užkasta (...).

Tarsi visi šventais
Aliejais patepti –
Nuskaidrintais veidais
Pikti, kurti, girti.

Lyg Atpirkėjo mes
Palaiminti ranka,
Ore, dykroj, Seime
Palaima ir taika.

Lyg gyvsidabrio tie
Lašeliai paberti,
Visi vienoj jungty,
Lyg prie žvaigždės žvaigždė.

Taip ašara šventa
Per žemę nusiris,
Skardi kaip vyturys,
O ne sprogmuo – slapta...

Algirdas Verba

SPAUDOS,
RADIJO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2018 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniam „Draugo“ priedui „Kultūra“, projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvių puoselėjimas pasaulyje“

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1- as psl. Aldona Žemaitytė. Kiršintojai arba sielų vagys • **2-as psl. M. G. Slavėnienė.** Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (4) • **3-as psl. Julija Jocytė.** Susitikimas su Lidija Šimkute • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Paroda apie garsiuosius Čikagos lietuvius – Lietuvos kultūros sostinėje Marijampolėje • **5-as psl. Arida Riaubienė.** Tarptautinė paroda: „Bus uždrausta: Baltijos šalių knygos 1918-1940“ • **6-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Kovas – atgimimo mėnuo ne tik gamtai • **7-as psl. Henrikas Algis Čigriejus.** Dar pora eilėraščių paukščiams, su kuriais sveikinuosi • **8- as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Įžymiojo mažlietuvių pagerbimai • Tomas Vaiseta „Orfėjas“

Apmąstymai, Reformacijos metams praėjus (4)

M. Gražina Slavėnienė

Tęsinys. Pradžia 2018 m. kovo 10 d., „Kultūroje“

Tai, kad protestantizmas įsigalėjo Prūsijoje, Skandinavijos šalyse ir kitose Vakarų valstybėse, liudija, kad svarbiausias veiksnys buvo ne valstiečių, o viršūnių politika. Ten, kur protestantizmas buvo pastoviai remiamas, jis turėjo laiko išsivystyti ir prigyti. Tai paaiškina, kodėl Radvilų ir kelių kitų įtakingų reformatų valdose, Biržų-Dubingių-Kėdainių srityje, vietovėse, besiribojančiose su Mažąja Lietuva, būtent valstiečių sluoksniai atkakliai laikėsi reformuoto tikėjimo, ir nežiūrint sunkių istorinių vingių jį išlaikė iki mūsų dienų. Reformacijos istorija rodo, kad lietuvių protestantų šaknys gilios ir lietuviškos.

Šiandien žinome, kad lietuviškos raštijos plėtotė Mažojoje Lietuvoje buvo Prūsijos kunigaikščio kalbų politikos reiškinys. Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje nebuvo panašios politikos. Reformacija neišsikovoję monarcho paramos, netapo valstybės religija; nežiūrint to, ji plito greitai ir sėkmingai, per trumpą laiką įsteigta apie 200 parapijų. Valdžios struktūrose susidarė pusiausvyra tarp reformatų ir katalikų, 1566 m. Ponų taryboje maždaug pusė narių jau buvo protestantai, aktyviai prisidedantys prie valstybinių aktų formulavimo. Lukšaitė teigia, kad nuo XVI a. antrosios pusės iki XVII a. pirmosios pusės pati visuomenė suformavo principą saugoti taiką tarp skirtingai tikinčių, apribojo jėgos panaudojimą. Ši tendencija buvo esminis bruožas LDK valstybėje, ją kurį laiką palaikė ir katalikų Bažnyčios viršūnės. Šie dešimtmečiai buvo Lietuvos kultūros kilimo ir modernėjimo metas. Kol katalikiškoji visuomenė dalis į reformatorių veiklą reagavo pozityviai, Lietuvai buvo būdingas didelis kultūrinis dinamizmas.

Europoje panašios tolerancijos ir religinės laisvės sąvokos pasirodė tik XVIII a. Apšvietos filosofų raštuose. Jų filosofijos paveiktas Prūsijos karalius Fridrichas Didysis, sakoma, paskelbė savo dažnai cituojamą posakį, kad „kiekvienas žmogus turįs teisę rasti išganymą pagal savo fasoną“. Šis požiūris buvo politiškai realizuotas jo karalystėje ir kt. vokiškose šalyse ir užbaigė religinius karus tarp skirtingai tikinčiųjų. Žečpospolitos politika pasuko priešinga kryptimi.

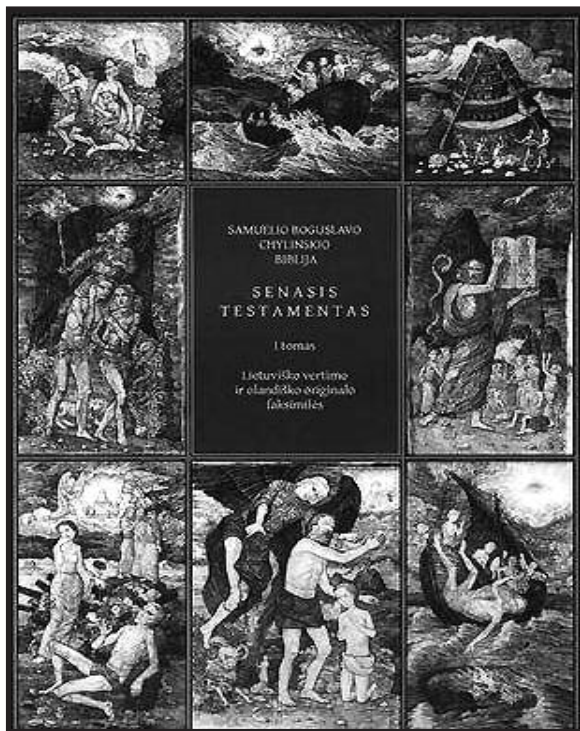
Radvila Juodasis netikėtai mirė 1565 m., praėjus vos dešimčiai metų po „Unitas Lituanicae“ įsteigimo, palikdamas jauną bendriją be stipraus užnugario. Juodajam mirus buvo sustabdytas judėjimas už Lietuvos valstybingumą ir opoziciją planuojamai unijai su Lenkija. Liublino unija įvyko praėjus keturiems metams po Juodojo mirties. Po Liublino unijos pasirašymo Lietuvos reformatai palaipsniui prarado savo įtaką ir persvarą. XVII a. antroje pusėje bendroje valstybėje ir bendrame seime su lenkais jie tapo mažuma. Konsoliduodami savo jėgas, Lietuvos evangelikai liuteronai ir evangelikai reformatai 1570 m. pasirašė Sandomiero susitarimą, išsipareigodami gerbti vienas kito tikėjimą ir keistis kunigais, reikalui esant sunkiais laikais puoselėti tarpusavio paramą. Susitarimas galioja iki šių dienų.

1573 m. protestantai seimūnai dar sugebėjo praveisti Varšuvos konfederacijos aktą, vadinamą „Pax dissidentum“, įrašytą į „Pacta Conventa“ ir įtrauktą į 1588 m. Trečiąjį Lietuvos Statutą. Varšuvos konfederacijos aktas buvo suvokiamas kaip pagrindinis tikiškinės laisvės įstatymas, užtikrinęs teises išpažinti savo tikybą be kruvinų vidaus kovų. Aktas nebuvo atšauktas, bet ilgainiui tapo bereikšmis. Žygimantas Augustas Lietuvos bajorams buvo suteikęs pilnas religinio apsisprendimo teises, bet po jo mirties ši privilegija irgi tapo bereikšme. Rinkti Lietuvos-Lenkijos valdovai siekė bet kokia kaina įvesti absoliutizmą ir atstatyti Romos bažnyčios monopolį. Tam tikslui buvo pakviestas naujai įsteigtas ir didžiai veiksmingas Jėzuitų ordinas ir prasidėjo ilga, atkakli kova už egzistenciją.

Šiais laikais, švietimo srityje jėzuitai neretai lyginami su reformatais, su kuriais jiems teko lenktyniauti. Calvinizmo tradicijoje, kaip jau minėta, buvo iš pat pradžių pabrėžiama aukštojo

2006 m. Kėdainiuose priešais Škotų namus atidengtas paminklas Jonušiui Radvilai

Samuelio Boguslavo Chylinskio Biblija, Senasis Testamentas

mokslo reikšmė. Tad reformatai Lietuvoje steigė parapijines ir vidurines mokyklas, per mokyklas siekė pritraukti bei paveikti aukštuomenės jaunimą. Tą pačią strategiją naudojo ir jėzuitai. Reformatai jau buvo spėję įsteigti parapijinių ir vidurinių mokyklų tinklą ir ilgesnį laiką reformatų ir jėzuitų mokyklos veikė lygiagrečiai. Reformatai bandė, bet negavo leidimo Vilniuje įsteigti aukštesnę mokyklą, tai įvykdė jėzuitai, įsteigdami būsimąjį Vilniaus universitetą. Jėzuitai puikiai suprato gimtosios kalbos vertę, iki XVIII a. pradžios net lenktyniavo su protestantais, naudodami lietuvių kalbą tarp liaudies.

Didelis istorinis paradoksas – tai, kad Didžiojoje Lietuvos kunigaikštystėje lietuvių kalba netapo valstybine kalba, o Karaliaučiaus, net ir Hallės universitetuose, pačioje Vokietijos širdyje, ji buvo proteguojama. Prūsijos karalystėje lietuvių kalba buvo taip plačiai paplitusi, kad dar iki XIX a. oficialūs pranešimai ir įstatymai buvo skelbiami lietuviškai. Nuo 1718 iki 1944 m. Karaliaučiaus universiteto spaustuveje buvo spausdinamos lietuviškos protestantiškos knygos, kurios buvo uždraustos Lietuvoje. Net prasidėjus Bismarko germanizacijai, neatrodo, kad lietuvių kalba būtų buvusi niekinama. Lietuvių kilmės Prūsijos valstybės studentams buvo duodamos stipendijos, 1811 metais netoli Įsručio įsteigta Lietuvių mokytojų seminarija veikė iki 1924 metų! Maždaug nuo XVIII a. vidurio mažlietuvių Prūsijoje buvo raštingi.

XVII a. protestantiškai Radvilų šakai atstovavo žymus politikas, didysis etmonas kunigaikštis Jonušas Radvila (1612-1655), paskutinis senatorius-reformatas bendrame su lenkais seime. 1639 m., po reformatų centro Vilniuje sugriovimo, jis įkūrė naują centrą Kėdainiuose, suteikė miestui savivaldos teises, įrengė popieriaus įmonę ir lietuvišką spaustuve, pakėlė gyvenimo standartą. Kėdainių aukštesnioji reformatų mokykla gavo „gymnasium illustre“ ka-

tegoriją. Ten 1653 m. buvo atspausdintas evangelikų reformatų giesmių ir maldų rinkinys „Knyga nabažnystės“, sudarytas iš 4 knygų, jį Kėdainių miesto burmistras dedikavo „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos lauko etmonui ir Vilniaus vaivada Jonušiui Radvilai“. Keturi žinomi egzemplioriai yra saugomi Upsalos universiteto bibliotekoje. Įdomu, kad Jonušo Radvilos laikmečiu, reformacijos įtakai jau blėstant, Kėdainių sinodas dar vis stipriai rėmė lietuvių kalbą.

Kėdainių sinodas puoselėjo lietuvių kalbos vartojimą pamaldose ir mokyklose ir finansavo sinodo stipendininko Samuelio B. Chylinskio (Chylinski) Biblijos vertimą Anglijoje. Chylinskio Biblijos spausdinimas buvo sustabdytas ir galiausiai, 1681 m., visas tiražas sunaikintas kaip makulatūra. Paskak Levo Vladimirovo, iki mūsų laikų išliko tik vienas Senojo Testamento fragmentas. Chylinskio Naujojo Testamento vertimą įsigijo Britų Muziejus, 1958 ir 1984 m. jį publikavo lenkų mokslininkai savo iniciatyva. Lietuvos reformatams teko laukti dar kokius du dešimtmečius, iki 1701 m., kai Karaliaučiuje pasirodė reformatams pritaikytas Samuelio Bitnerio vertimas, išleistas abiejų protestantų konfesijų pastangomis, finansuotas Liudvikos Karolinos Radvilaitės ir Prūsijos karaliaus Friedricho I. Mažosios Lietuvos lietuviams visa lietuviška Biblija, parengta Jono Berento, buvo išspausdinta 1735 m. pavadinimu „Biblia, tai esti visas Šventas Raštas Seno ir Naujo Testamento, pagal vokišką perguldimą D. Mertino Luteraus“.

1655 m., pražūtingo švedų karo metu, Jonušas Radvila savo nuožiūra bandė sudaryti nesėkmingą vadinamąją Kėdainių sutartį su švedais bendrai kovai prieš Maskvos ekspansiją. Lenkų istoriografijoje jis dėl to užsitraukė lenkų ir sulenkėjusių lietuvių neapykantą, įėjo į literatūrą ir folklorą kaip reformatas-įsivadikas. Net nėra žinoma, kur jis palaidotas. Tarpukario Lietuvoje jis buvo labai gerbiamas, oficialiai paskelbtas Pirmojo husaru pulko šefu. Biržai jam pastatė architekto Zikaro suprojektuotą bronzinį paminklą.

Įsigalėjus lenkų kalbai, prasidėjo šnairavimas į lietuvių kalbą, bajorai reikalavo lenkiškų knygų, lenkiškų pamokslų ir lenkiškų mokyklų bajorų vaikams. Krašto gerovė ar visuomeniniai interesai niekam neberūpėjo. Niekam neberūpėjo nei lietuvių valstiečių švietimas, nei lietuviškos mokyklos, nei lietuviškų knygų spausdinimas. Net jėzuitai, kurie savo veiklos pradžioje mokėsi lietuviškai, ėjo į liaudį, patys sulenkėjo. Vilniaus universitete lietuvių kalba buvo nuvertinta, įsigalėjo nuostata, kad tai prasiokų kalba, o kultūros kalba – lenkų kalba. Oficialios rašto kalbos buvo lotynų, lenkų ir vadinamoji kanceliarine gudų kalba, lietuvių kalba buvo tik šnekamoji kalba. Vėliau, unijai su Lenkija įsigalėjus, kanceliarine kalba tapo lenkų kalba, prasidėjo dvikalbystė. Radvilos Juodojo finansuota puiki Brastos Biblija, pirmoji Lietuvos reformatų Biblija, buvo lenkų kalba.

Žiūrint atgal, sunku paneigti reformacijos vaidmenį gelbstint lietuvių kalbą – vieną seniausių indoeuropiečių kalbų – nuo išnykimo (koks ištiko gėlių kalba Airijoje).

Tęsinys kitame numeryje

Lidijos Šimkutės 75 metų sukakties jubiliejus iš Lietuvos Nacionalinės bibliotekos liepos 23 d. persikėlė į Kazio Varnelio muziejų, jo direktorei Daliutei Ivanauskaitei pakvietus. Direktorė pristatė poetės biografiją ir daugiametę draugystę su poete. Savo įžvalgas apie L. Šimkutės poeziją pakartojo prof. J. A. Krištopaitis ir literatūrologė Julija Jocytė. Dr. Imelda Vedrickaitė praplėtė savo įdomų bei įžvalgų samprotavimą apie Lidijos Šimkutės poeziją, susietą su mandalų piešiniais, kurie susirinkusiems buvo demonstruojami ekrane. Šį sykį poezijos skaitymui ypatingai jautriai pritarė Gediminas Sederavičius – ne tik japoniška fleita, bet ir kitais rytietiškais instrumentais. Visų nuostabai, poe-

Lidija Šimkutė Kazio Varnelio namuose-muziejuje

tė prieš poezijos skaitymą pirmą sykį prabilo tarsi iš pačių savo gelmių išdainuotu eilėraščiu, kuris suteikė archajinį bei ritualinį toną visam vakarui. Renginiui baigiantis, įvyko kita staigmena – salėje tarp publikos buvusi solistė Giedrė Kaukaitė atsistojo ir žavingu balsu padainavo „Oi volunge, volungele“, prisistatydama poetei kaip JAV gyvenančios dailininkės Zitos Sodeikienės draugė, žinodama, kad tas pats ilgmetės draugystės ryšys (nuo 1972 m.) sieja ir Lidiją su Zita. Renginys baigėsi gėlių įteikimu, dosnaus dvarininko Mindaugo Šventoraičio iš Kauno atvežtu vynu, tostais ir malonių pabendravimu.

Susitikimas su poete Lidija Šimkute

Julija Jocytė

Lidija paprašė papasakoti, kaip aptikau jos kūrybą ir kokį įspūdį ji man paliko. Su Lidijos Šimkutės poezija susitikau visai netikėtai. Jos neieškojau, tačiau, atrodo, ji pati mane surado. Skaitant literatūros kūrinių, mano dėmesį pirmiausia patraukia pati kalba, sintaksės kuriami santykiai ir reikšmės žodžiams. Šimkutės minimalistiniai, erdviški eilėraščiai atskleidžia paradoksalų santykį – jie priartina skaitytoją prie konkrečios detalės, ją paguldydami tarsi po mikroskopu ir išdidindami tūkstančius kartų, tačiau eilėraščių pateikimas, ta viena detalė savyje talpina nepaprastai daug erdvės, laisvės, nesutramdomos energijos („Mintis ir uola“, Rugių laukų veidai: „basos / raumeningos kojos / Žemaitijos / moterys / paverčia žemę / daina“), kuriomis apibūdinama ne tik poetės kūryba, bet ir pati poetė. Atskleidžiamas santykis tarp konkrečios detalės ir daug platesnio, abstraktesnio koncepto.

Gyvenęs Pietų Afrikoje, dabar Adelaidėje, Pietų Australijoje, Nobelio premijos laureatas J. M. Coetzee Šimkutės rinkinio „Mintis ir uola“ įvade apibūdina eilėraščius kaip nepaprasto skaidrumo kūrinius, kurie „parašyti pasaulio atsivėrimo būsenoje, kai poetinė įžvalga kyta staiga kaip skriejantis paukštis“.

Poetės eilėraščiuose daug erdvės. Reikšmė randama ne tik žodžiuose, bet ir tarp jų. Minimalistinis poezijos pateikimas neturi būtina reikšti koncentruoto įvairių prasmų sutelkimo viename žodyje. Būtent erdvė tarp žodžių atskleidžia poetės kūrybos laisvę ir laisvumą (iš „Mintis ir uola“, Tuščias lapas: „žaidžia su laiko tėkme / mano smegenų / labirintuose / klaidžioja mintys / be / jokios / atmosferos“).

Erdvės egzistenciją ir svarbą poetės kūryboje pastebėjo ir australų rašytojas David Malouf. Jis pabrėžia erdvės ir tylos bei žodžių vaidmenį Šimkutės kūryboje. „Jos eilėraščiuose yra properšų, pro kurias išlenka šviesa ir kuriose užgniaužę kvapą laukiame kito žodžio, įvaizdžio ar minties, traukiančios mūsų dėmesį. Šių eilėraščių apimtis nepalyginamai didesnė nei galima būtų spręsti iš mažo, retai išbarstytų ir kruopščiai sudėliotų žodžių skaičiaus. Pauzėse atsiskleidžia gelmė.“ Kalbėdamas apie tylą, Malouf pabrėžia, kad ji yra „neišvengiamas dėmesio, laukimo pasyvaus stebėjimo palydovas, kol kurio nors daikto lūpomis prabyla pasaulis, vėl pranešdamas apie savo buvimą.“

Lidija Šimkutė, kaip visiems jos kūryba besidomintiems tikriausiai žinoma, yra dvikalbė poetė. Australų poetė Jan Owen Šimkutės eilėraščių knygos „Baltos vaivorykštės“ pradžios žodyje taikliai nuskaido vieną iš esminių šios dvikalbės knygos idėjų: „tai ir tiltas tarp kultūrų, ir dviguba dovana, nes dvikalbiai rašytojai pateikia ne tik eilėraščių versijas dviem kalbomis, bet interpretuoja bei išreiškia dvi

skirtingas kultūras, įtakojusias vieną konkrečią pasaulėvoką.“ (p. 8).

Toks dvikalbiškumas – ne tik eilėraščių raiška, bet ir apskritai žmogaus mąstymo bei buvimo pasaulyje būdas – L. Šimkutės kūrybos ypatybė. Eilėraščių, perskaitytas lietuvių ir anglų kalbomis, galbūt atrodys sakantis tą patį, bet vis dėlto ne taip pat, nes kiekviena kalba turi savitų spalvų, reikšmių, savaip koreguoja kūrinių prasmę, tam pačiam tekstui teikia skirtingų konotacijų. Lietuvių ir anglų kalbos skiriasi morfologija, sintakse, kitomis ypatybėmis, todėl L. Šimkutės knygoje paraleliškai rašomi lyg du skirtingi eilėraščiai, kuriuose vaizdo lygmuo ir semantika yra panašiai suvokiama, jaučiama, bet nesutampanti. Dvikalbiai tekstai ne dubliuoja vienas kitą, prisitaikydami prie vienos ar kitos skaitytojų kalbinės grupės, bet tarsi papildo vienas kitą, išplečia prasmų lauką, suteikia temai erdvinio tūrio.

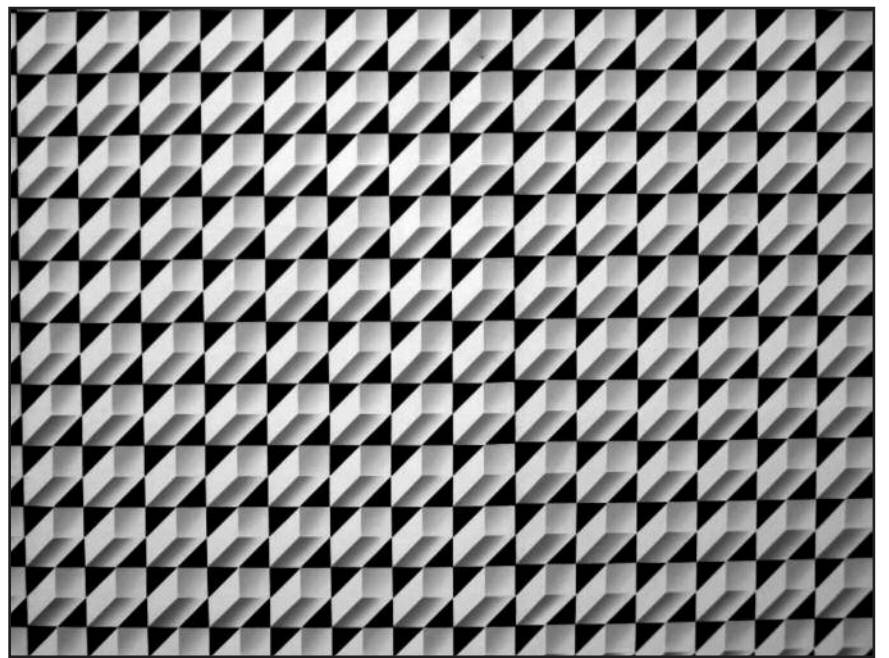
Šimkutės kūryboje atgarsį randa ir specifinis modernus žmogus, jo savijauta šiandieniniame pasaulyje. Modernaus žmogaus būseną – buvimą tarp dviejų ar daugiau pasaulių, kai dėl simbolių sistemų įvairovės bei egzistencinių situacijų kaito kaitis žmogus yra pasmerktas būti tarsi visur, o kartu ir niekur.

Dėl tokio neapibrėžtumo L. Šimkutės kuriamas lyrinis subjektas gali priminti relia-

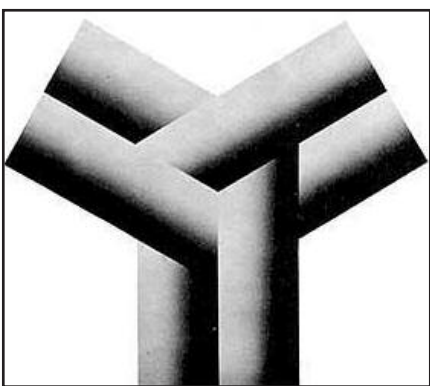
tyvistines Vinco Mykoliaičio-Putino žmogaus būsenas. Nors pastarojo simbolistinių eilėraščių poetika gerokai skiriasi nuo L. Šimkutės kūrybos, orientuotos į dzenbudizmą, abiejų poetų kūriniuose išvelgtume panašų sąmonės santykio su būtimi perteikimą, poetinių vaizdinių abstraktumą, meditacinės lyrikos požymių ir ypač būties reliatyvumo pojūtį. L. Šimkutės rinkinyje matome labai nekonkretų lyrinį subjektą, supamą tarsi miglos, pakibusį ontologinėje tuštumoje, nerandantį į ką įsikibti, – atrodo, kad jį gali nupūsti lengviausias vėjo gūsis.

L. Šimkutės poezijoje matomas savitas vaizdo kūrimo būdas: motyvai sudėliojami tarsi sustabdytos impresionistiškos akimirkos. Eilėraščiai kuriami lyg ne iš žodžių, bet iš juos supančios tuštumos. Todėl kiekvienas žodis, net kiekvienas skiemuo eilėraštyje kreipia skaitytoją į neįvardijamas, neišsakomas prasmės gelmes.

Nukelta į 8 psl.

Kazys Varnelis. Kubų ansamblis, 1968, akrilas ant drobės

Kazys Varnelis. Message, 1971, akrilas ant drobės

LIDIJA ŠIMKUTĖ ESKIZAS

Nebegrįšim.

Niekad nebegrįšim

į praėjusį

nebeištrinamą laiką.

Tęsiu savo kelionę.

Ausyse tebeaidi nueiti žingsniai,

ištarti žodžiai,

nutilęs balsas.

Ant stalo guli knyga,

Garuoja vanduo.

Namuose vaikų klyksmas — juokas,

ašaros.

Telefono skambesys,

Laiškai

ir šachmatų lenta

be figūrų.

Paroda apie garsiuosius Čikagos lietuvius - Lietuvos kultūros sostinėje Marijampolėje

Algis Vaškevičius

2018 metais Marijampolė paskelbta Lietuvos kultūros sostine, kurioje visus metus vyksta daug įsimintinų renginių. Vienas tokių – fotografijų paroda „Žymieji Čikagos lietuviai – Albinas Elskus, Algimantas Kezys, Vaclovas Gutauskas“, kovo viduryje atidaryta Marijampolės Beatričės Kleizaitės-Vasaris menų galerijoje.

Parodoje, turinčioje gana simbolinį pavadinimą, susitinka trys iškilios išeivijos asmenybės – kunigas ir du menininkai. Parodoje eksponuojamos nuotraukos ne tik įamžina kun. V. Gutausko gyvenimo ir veiklos išeivijoje momentus, bet ir pristato iki šiol nematytas A. Elskaus ir A. Kezio fotografijas, atveria lankytojams išeivijos gyvenimo dalelę.

Parodos atidarymas tapo ištis ypatingu renginiu, kuriame lietuvių išeivija buvo gausiai atstovaujama. Parodą pristatė gerai išeivijoje žinomas ir visų labai mylimas kunigas jėzuitas Antanas Saulaitis, Sūduvos sotinėje apsilankęs su savo seserimi poete Marija Saulaityte, atidaryme buvo parodyta gydytojo ir dailininko Audriaus Plioplio parengta filmuota medžiaga apie kunigą Vaclovą Gutauską SJ ir fotografijų suradimą Čikagoje. Į renginį iš Vilniaus atvyko ir garsioji meno mecenatė Beatričė Kleizaitė-Vasaris.

Tai, kad ši keliaujanti paroda, dar pernai lapkričio mėnesį pristatyta Čikagoje, iš prezidento Valdo Adamkaus bibliotekos-muziejaus atkeliavo į Marijampolę, tikrai nėra atsitiktinumas. Tam įtakos turėjo ir kultūros sostinės statusas, bet dar labiau – faktas, kad net du iš trijų joje pristatomų autorių – Sūduvos krašto vaikai. Kunigas V. Gutauskas yra gimęs Marijampolės apskrityje, Didžiosios Trakiškės kaime netoli Kazlų Rūdos. Fotografas A. Kezys – taip pat sūduvietis, kilęs iš Vištyčio.

Praėjusių metų pabaigoje Marijampolės Beatričės Kleizaitės-Vasaris menų galerija gavo dovaną iš Čikagos Čiurlionio galerijos – A. Kezio ir A. Elskaus sukurta fotografijų rinkinį, pasakojantį apie lietuvių karo pabėgėlių veiklą Lindenberge, Vokietijoje 1949 metais ir vėlesnį jų gyvenimą Čikagoje. Fotografijose įamžinta kunigo jėzuito V. Gutausko veikla lietuvių bendruomenėse Vokietijoje ir Jungtinėse Amerikos valstijose.

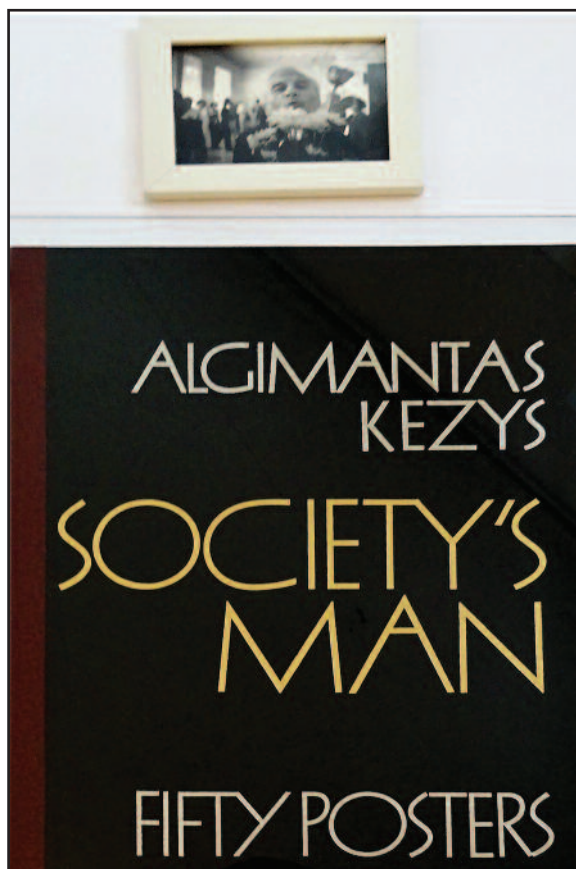
Šios dovanos autorius – čikagiškis gydytojas ir dailininkas dr. Audrius Plioplys. Būtent jis atrinko nuotraukas Čikagos Lituanistikos tyrimo ir studijų centre, jas atspausdino ir padovanojo šiai galerijai Marijampolėje. Parodoje galima pamatyti ir patį šių metų vasarį pasirašytą dovanojimo raštą. Kunigas V. Gutauskas yra Kanadoje gimusio dr. A. Plioplio dėdė.

Kunigo V. Gutausko (1913-2003) asmenybė ir jo veikla Lietuvoje nėra plačiau pristatyta. 1945 m. tapęs kunigu, jis studijas tęsė Italijoje: Galarate, Aloyzo institute studijavo filosofiją, o 1946 m. baigė teologijos studijas popiežiškajame Grigaliaus universitete Romoje. Po studijų dirbo sielovados srityje Romoje ir jos apylinkėse. Pokario metais drauge su tėvu Jonu Bružiku buvo misionieriumi Vokietijos DP stovyklose. Atvykęs į JAV 1952 m., kunigas trejus metus buvo Nukryžiuotojo Jėzaus seserų vienuolijos kapelionu Elmhurste, PA. Gyvendamas Čikagoje, kol jėgos leido, rūpinosi Jaunimo centro veikla ir jo išlaikymu Čikagoje. Čikagos Jėzuitų vienuolyne tėvas V. Gutauskas gyveno nuo pat jo pastatymo iki savo mirties 2003 metais.

Pristatydama parodą jos koordinatorė prof. Rastutė Žukienė sakė, kad daugeliui turbūt bus netikėta sužinoti, jog kaip nuostabių vitražų, papuošusių ne vieną Amerikos lietuvių bažnyčių meistras išgarsėjęs dailininkas A. Elskus šioje parodoje atsiskleidžia ir kaip fotografas. Daug tų vitražų yra įamžinta B. Kleizaitės-Vasaris išleistoje knygoje „Lietuvių dailininkų darbai Šiaurės Amerikos šventovėse“. Taip pat ir fotomenininkas A. Kezys, pasaulio fotografijos istorijoje dažniausiai pristatomas kaip urbanistinės fotografijos meistras, čia matomas kaip savitas portretistas, o ši jo kūrybos sritis Lie-

Parodos nuotraukos sudomino lankytojus

Parodą papildė unikalūs A.Kezio albumas.

Tokį V. Gutauską įamžino A. Kezys

tuvos žiūrovui yra menčiau pažįstama.

Vienoje A. Kezio fotografijų kun. Vaclovas Gutauskas rankos gestu pro automobilio langą tarsi sveikina nuotraukos autorių ir mus visus, o jo šypsena ir valingas gestas atskleidžia tėvo V. Gutausko sugebėjimą nuoširdžiai bendrauti su žmonėmis.

Apie tai, kokia asmenybė buvo jėzuitas kunigas V. Gutauskas, parodos metu įdomiai papasakojo gerai jį pažinojęs kunigas A. Saulaitis. Jis priminė istoriją, kaip V. Gutauskui buvo patikėta labai sudėtinga užduotis surinkti pinigų Jaunimo centro Čikagoje statybai, koks sunkus tai buvo darbas ir su koku atsidavimu bei ryžtu šį darbą kunigas dirbo.

„1948-1950 metais lietuviai jėzuitai susirinko į Či-

kagą, kur buvo lietuvių gyvenimo centras tada ir išliko iki dabar, nes daugiau lietuvių už Lietuvos ribų gyvena turbūt tik Londone. 18 metų kunigas važinėjo po lietuviškas parapijas Amerikoje, pasiekė ir Kanadą, rinkdamas aukas šiai statybai. Galime tik įsivaizduoti, kiek tūkstančių kilometrų jis nuvažiavo Šiaurės Amerikos keliais, o yra žinoma, kad jam prireikė net 18 automobilių šiam tikslui įvykdyti, nes technika neatlaikydavo, lūždavo, sugesdavo.

„Per tas keliones kunigas susirgo nemiga, jis dar vakarais tame Jaunimo centre ir budėdavo, visą save atidavė, ir jam pavyko surinkti milijoną dolerių, kas tais laikais buvo didžiuliai pinigai. Apie 90 procentų lėšų suaukojo lietuviams, į Ameriką atvykę iki Pirmojo pasaulinio karo. Kai 1972 metais jaunimo centras buvo išplėstas, o 1977-aisiais prasiplėtė ir kavinė, tiems darbams jau didžiąją dalį lėšų suaukojo vadinamieji „dipukai“. Aš Jaunimo centre pradėjau dirbti prieš 40 metų, tada ta veikla buvo labai aktyvi, veikė draugijos, chorai, ansambliai, opera, lituanistinė mokykla su 250 vaikų. Ta veikla aktyviai tęsiama iki dabar, o vaikų skaičius gerokai išaugo“, – džiaugėsi A. Saulaitis.

Kartu su kunigu atvykusi jo sesuo Marija Saulaitytė pabrėžė, kad kun. V. Gutauskas buvo ne tik puikus administratorius, bet ir labai pareižingas žmogus, visas aukas jis rūpestingai registruodavo, atidžiai pildė aukotojų sąrašus. Pasak jos, kunigas buvęs ir linksmas žmogus, mėgęs pajuokauti, labai žmogiškas ir kitų mėgstamas. Jis rinko ir pašto ženklus, kurie buvo iškerpami nuo laišku – tuos ženklus pardavus, taip pat buvo renkami pinigai didžiajai Jaunimo centro ir jėzuitų vienuolyno statybai.

Parodoje dailininkas A. Elskus atsiskleidžia kaip subtilus gamtos ir kalnų fotografas. Jo nuotraukose – Lindenbergo vietovė pietų Vokietijoje. Jis nuotraukose įamžino lietuvius, daugiausiai Freiburgo dailės ir amatų mokyklos studentus, 1949 m. sausyje susirinkusius į tuomet dar jauno kunigo V. Gutausko vedamas rekolekcijas. Šios nuotraukos Lietuvoje yra rodomos pirmą kartą.

Įdomu tai, kad paroda Marijampolėje pasipildė netikėtu eksponatu. Sužinojęs apie šią parodą, Pasaulio kybartiečių draugijos vadovas, Lietuvių fondo Lietuvoje atstovas Leonas Narbutis pasiūlė ją papildyti Algimanto Kezio bibliofiliniu albumu „Society's man“. Tai ištis retas leidinys, jo yra išspausdinta 150 egzempliorių ir šis – vienintelis Lietuvoje. Parodos rengėjai atsiprašė lankytojų, kad dėl savo unikalumo leidinys yra eksponuojamas po stiklu ir jo pavartyti nėra galimybės.

Pasak rengėjų, paroda skirta visiems, besidomintiems lietuvių išeivijos gyvenimu, Lietuvos istorija ir kultūra. Paroda skirta nevienodą gyvenimišką patirtį, netgi skirtingas vertybes ir požiūrius turinčioms žmonių grupėms: moksleiviams ir mokytojams, fotografijos žinovams ir tyrėjams, taip pat senjorams, asmeniškai prisimenantiems pokario laikotarpį. Parodos idėjos ir turinys – dvasinio gyvenimo svarba, kunigo vaidmuo visuomenės gyvenime, dalijimasis ir bendradarbiavimas – yra aktuali daugeliui žmonių.

„Baltijos šalių knygų parodos plakatas

Parodos fragmentai

Tarptautinė paroda

„Bus uždrausta: Baltijos šalių knygos 1918-1940“

Arida Riaubienė

Kovo 9 dieną Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje buvo atidaryta tarptautinė paroda „Bus uždrausta: Baltijos šalių knygos 1918-1940“, kurią rengė trijų Baltijos šalių nacionalinės bibliotekos, bendradarbiaudamos su Vilniaus ir Talino universitetais. Paroda skirta Baltijos valstybių nepriklausomybės atkūrimo šimtmečiui. Parodos idėjos autorius – Latvijos nacionalinės bibliotekos direktorius Andrius Vilkas.

Lietuviškoje parodos „Baltijos šalių knyga 1918–1940 m.“ dalyje eksponuojami Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje saugomi leidiniai, atspindintys visą tarpukario knygos leidybinį repertuarą. Parodos lankytojai galės susipažinti su reprezentaciniais, įdomiu knygos dizainu pasižyminčiais leidiniais, knygomis, turinčiomis išliekamąją vertę. Parodoje eksponuojami leidiniai suskirstyti į dešimt teminių grupių: 1. Grožinė literatūra, 2. Versta pasaulio grožinė literatūra, 3. Mokslinė ir šaltinių literatūra, 4. Mokslų populiarinimo leidiniai, 5. Vadovėliai, 6. Enciklopedijos, žinytai, 7. Knygos vaikams, 8. Reprezentaciniai leidiniai, 9. Kultūros leidiniai, 10. Tautinių mažumų knygos.

Ypatingas dėmesys skiriamas grožinei literatūrai. Į grožinės literatūros skyrių pateko iškiliausių autorių, literatūros klasikų knygos, leidiniai, pakeitę lietuvių literatūrą ir svarbūs kurio nors literatūros raidos tarpsniu. Parodos lankytojai galės susipažinti su lietuvių literatūros klasiko Kristijono Donelaičio poema „Metai“ (1940), kurios leidimo idėja kilo Kaune įsikūrusios XXVII knygos mėgėjų draugijos nariams. Vėliau poemos leidimo iniciatyvą iš bibliofilų perėmė Lietuvos Respublikos švietimo ministerija. Taip buvo patvirtinta, kad šis sumanymas yra valstybinės reikšmės reikalas.

Parodoje galima pamatyti vienos produktyviausių tarpukario leidyklų – „Sakalo“ -leidinius. Tai Vinco Mykolaičio-Putino psichologinis romanas „Altorių šešėly“ (1933), kurio pasirodymas yra vienas iš reikšmingiausių nepriklausomybės periodo literatūros įvykių, paskatinusių ir kitus rašytojus imtis brandžių literatūros kūrinių leidimo. „Sakalo“ leidykloje taip pat buvo išleista parodoje eksponuojama Salomėjos Nėries poezijos rinktinė „Diemedžiu žydėsiu“ (1938), už kurią poetė 1939 m. pradžioje buvo apdovanota valstybine 5 tūkstančių litų premija. „Sakalo“ premija už meniškumą buvo apdovanotas Antano Vaičiulaičio romanas „Valentina“ (1936), kurį rašytojas sukūrė gyvendamas Prancūzijoje. Literatūros kritikų nuomone, tai pats raiškiausias modernistinis psichologinis lietuvių romanas.

Be originalios literatūros, parodos lankytojai galės susipažinti su Baltijos ir Vakarų Europos šalių rašytojų grožinės literatūros kūrinių vertimais į lietuvių kalbą. Paminėtinas vienintelis prieškarinio Lietuvoje grožinės literatūros kūrinių vertimas iš

estų kalbos – A. Tammann'o apsakymas „Mokytojas ir jo jaunesieji bendradarbiai“ (1924), kuriame rašoma apie kooperatinių bendrovių kūrimo ir veikimo principus, jų naudą. 1933 m. Kaune išleistose „Latvių novelėse“ pateikiamos trumpos biografinės žinios apie novelių autorius, apžvelgiami jų kūrybos bruožai. Minėtinas Jono Jablonskio jaunesniojo verstas Oscar Wilde kūrinys „Canterville pilies vaiduoklis“ (1928), kuriam iliustracijas ir išraiškingą viršelį sukūrė dailininkas Rimtas Kalpokas. Nors ir sukurtas prieš daugelį metų, kūrinys ir šiandien žavi skaitytoją siužeto paslaptimi, šmaikščiu dialogu, subtilia ironija.

Prieškariu pirmą kartą Lietuvos knygos istorijoje reikšmingą vietą užėmė mokslinė knyga. Parodoje eksponuojami Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojų parengti moksliniai darbai, įskaitant vieno iškiliausių ir kūrybingiausių lietuvių filosofų Antano Maceinos disertacijos pagrindu parengta knyga „Tautinis auklėjimas“ (1934). Šis leidinys įnešė intelektualinę indėlį į tautos ir tautiškumo problemų kėlimo bei jų nagrinėjimo teoriją. Istoriko Zenono Ivinskio knyga „Lietuvos prekyba su Prūsais“ (1934) yra bene pirmas didesnės apimties darbas, kuriame siekiama parodyti vokiškos kultūros ir ekonomikos įtaką Lietuvai.

Mokslinės literatūros skyriuje parodos lankytojai galės susipažinti su gamtininko, biologo Tado Ivanausko leidinio „Lietuvos paukščiai“ (1938) pirmąja knyga. Veikalas reikšmingas tuo, kad T. Ivanauskas daugeliui pasaulio paukščių suteikė lietuviškus vardus, todėl knyga tapo svarbi leidėjams, vertėjams, žodynų ir enciklopedijų kūrėjams. Mokslų populiarinimo leidinių stende spalvingu dailininko Telesforo Kulakausko viršeliu išsiskiria keliautojo

Antano Poškos knyga „Nuo Baltijos iki Bengalijos“ (d.2 1939.). Eksponuojamame viename pirmųjų radijo mėgėjams skirtų leidinių – N. Tukačinskio „Lietuvos radio mėgėjas“ (1927) – plačiajai visuomenei suprantama forma pateikiamos ne tik teorinės žinios, susijusios su radijo atsiradimu, bet ir praktiniai patarimai apie radijo veikimo principus, konstrukcijas ir kt. Parodos lankytojai gali susipažinti su Draugijos užsienio lietuviams remti lešomis 1935 m. Pasaulio lietuvių kongreso išvakarėse išleista knyga „Pasaulio lietuviai“, kurioje be analitinių, aprašomųjų straipsnių yra autoritetingų mąstytojų ir žymių visuomenės veikėjų minčių apie užsienio lietuvius.

Vadovėlių ir kitų mokymo priemonių rengimu ir leidimu prieškariniu rūpinosi 1919 m. liepos 17 d. Lietuvos Respublikos švietimo ministro įsakymu sudaryta Knygų leidimo komisija. Be valstybės finansuojamos leidyklos, vadovėlius taip pat leido nemaža komercinių leidėjų – „Dirva“, „Sakalas“, „Spaudos fondas“. Parodoje eksponuojama populiaraus tarpukario vadovėlių autoriaus Mečislavo Vasiliausko-Geručio elementoriaus „Rūtelė“ (1930) pirmoji dalis, kurio viršelį ir iliustracijas piešė K. Šimonis. Stasio Matjošaičio-Esmaičio elementoriuje „Sakalėlis“ (d. 8, 1936) šalia lietuvių literatūros autorių kūrybos pateikiama poezija ir proza kovų dėl Lietuvos nepriklausomybės tema, taip pat spausdinami tautosakos kūriniai. Jaunųjų istorikų parengtame ir Adolfo Šapokos redaguotame „Lietuvos istorijos“ (1936) vadovėlyje daug dėmesio skirta patriotizmą ugdančioms temoms: Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikotarpiui ir tautiniam atgimimui bei keliui į nepriklausomybę.

Nukelta į 7 psl.

Kovas - atgimimo mėnuo ne tik gamtai

Ieva Marija Mendeikaitė

Pirmasis pavasario mėnuo ypatingas ne tik tuo, kad kai kur jau galima išvysti artėjantį pavasarį, žalsvą žolytę ar ryškiau suspindusią saulę. Kovas – mėnuo, itin svarbus dėl itin opių ir svarbių protestų, kuriuos per šį mėnesį teko išvysti įvairiuose pasaulio regionuose.

Lietuvoje šį mėnesį atsirado unikali galimybė sudalyvauti išskirtiniuose protestuose, kurie pamažu sulaukia vis didesnio juos palaikančių žmonių kiekio. Kovo 15 -ąją net šeši tūkstančiai žmonių susirinko į mitingą prie Seimo, kad išsakytų savo nepasitenkinimą balsavimu dėl Mindaugo Basčio mandato ir valdančiųjų „valstiečių“ veikla. Renginį Nepriklausomybės aikštėje surengė žurnalisto Andriaus Tapino įkurta „Laisvės TV“. Nors renginys buvo organizuojamas vos kelias dienas, žinomų žmonių ir pilietinės žmonių iniciatyvos dėka į šį renginį susirinko rekordinis žmonių kiekis ir jis buvo kone žymiausias šių metų politinis įvykis, kuris parodė ne tik Lietuvos žmonių polinkį į aršią politikų kritiką, bet kartu ir tai, kad jie geba ir turi noro dalyvauti ir tą kritiką išsakyti viešai, aktyviai ir kantriai reikalaudami, kad atsakymai būtų suteikti, o neteisingos veikos nebūtų toleruojamos.

Dalis žmonių su savimi atsinešė Lietuvos trispalves, vėliavas su Vyčiu, netoli scenos matyti ir konservatorių partijos vėliavas. Renginio dalyviai atsinešė plakatų, tokių kaip „Žemėje mūsų – Karbauskis rusų“, „Aš toks pasipiktinęs, kad net pasidariau plakata“ ar „Tautiet, uždrausk valstietį“. Plakatais žmonės taip pat ragino Seimo narius nelaužyti priesaikos, neparduoti Lietuvos. „Užkniso. Visa šita tvarka, R. Karbauskis, A. Veryga ir visa šutvė, širinskienės visos“, – BNS sakė mitingą dalyvaujanti 64 metų vilnietė Aurelija, paklausta, kodėl atėjo į mitingą.

Savo žinomumu bei aktyviai ir palaikančia gyvūnų mylėtojų bendruomene „Laisvės TV“ rengtam protestui nenusileido ir kitas Vilniuje įvykęs protestas „Tušti narvai“; į pastarąjį susirinko per tūkstantį žmonių. Tušti narvai – kol kas dar tik antrus metus Lietuvoje vykstantis projektas, kurio

Protesto mitingo Vilniuje „Mes kaltinam!“ nuotaika

metu į gatves išeina šimtai žmonių, kurie siekia atkreipti kitų tautiečių, įstatymų leidėjų dėmesį į žiaurias dėl kailio auginamų ir medžiojamų gyvūnų laikymo sąlygas, jų gyvenimo skurdumą, o pagrindinis tikslas – visiškai sustabdyti bet kokių gyvūnų žudymą ir kankinimą dėl kailių industrijos.

Aktyvistų teigimu, daugėja ES šalių, kuriose draudžiama auginti gyvūnus vien dėl kailio, o Lietuvoje yra apie pora šimtų tokių ūkių. Dar daugiau jų – kaimyninėje Lenkijoje, tačiau ten žvėrelių auginimą dėl kailio ruošiamasi uždrausti. Eisenoje buvo galima išgirsti smarkų būgnų dundesį, įvairius sūkius – „Kailis dvokia žiaurumu, chemikalais ir skausmu“, „Kailių verslas per žiaurus, kad jis būtų legalus“; netrūko ir plakatų su užrašais „Ateitis bus be kailio“, „Kailių fermos teršia Lietuvą“, „Laukiams gyvūnams vieta miške“, o kūrybingiausi eitynių dalyviai pasirodė apsigaubę vieliniais narvais ir pasislėpę po kruopščiai iš popieriaus išlankstytais trimatėmis lapių galvomis. Proteste dalyvavę žmonės bei organizatoriai teigė, kad remiantis vien tik jų turima informacija, daugiau kaip du milijonai žvėrelių yra nukentėję ir siaubingai mirę dėl to, kad jų kailis taptų kažkokios eilinės po-

renginys pasiektų savo tikslą ir šiemet įstatymų leidėjai mus išgirstų. Paruošėme įstatymo projektą; tikimės, kad bent jau bus peržiūrėtos žvėrelių auginimo sąlygos taikomos mokestinės lengvatos. Kitaip teks organizuoti ir daugiau protestų“, – šypsojosi aktyvistė.

Ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje kovo mėnuo sušvito kaip itin svarbių protestų mėnuo. Amerikoje šiuo metu vyksta vienos iš pačių įsimintiniausių metų protesto akcijų, pavadintos „Žygiu už mūsų gyvybes“ (angl. March for Our Lives), kurios yra atsakas į neseniai įvykusias šaudynes Floridos mokykloje. Tai išgyvenusių susišaudymą moksleivių kvietimas šeštadienį išeiti į gatves sostinėje Vašingtone ir kituose Amerikos miestuose. Protestuotojai reikalauja griežtinti ginklų kontrolę ir siekia paskatinti jaunimo politinį aktyvumą. Akcijos dalyviai, tarp kurių daug moks-

Protestuojančios prieš kailių industriją organizacijos „Tušti narvai“ logotipas

niutės spintos puošmena, tačiau taip pat pastebi, kad kuo daugiau apie tai kalbama, tuo labiau žmonės atkreipia dėmesį į tuos, kurie patys į save atkreipti dėmesio, deja, negali. Džiugi žinia, kad šiemet prie „jokių kailių“ politikos prisijungė ir drabužių su kailiais nebegamins tokie žinomi madų namai kaip „Gucci“, „Versace“, „Furla“, „Donna Karan“, o prie jų Lietuvoje prisijungia ir „Utenos trikotažas“ bei „Audimas“.

Renginio „Tušti narvai“ organizatorė teigia, kad nors renginys savo palaikančiųjų gretomis ir džiugina, tačiau būtų daug lengviau, jeigu tokių renginių, kaip šis, išvis nereikėtų. „Žygiuoti eisenoje su bendraminčiais – labai smagu, tačiau norėtume, kad

leivių, sako, kad nuo ankstesnių bandymų pasiekti griežtesnį ginklų kontrolės įstatymų šis protestas skiriasi tuo, kad jam vadovauja jaunimas. Šimtai žmonių, solidarizuodamiesi su JAV rengiama akcija, šeštadienį protestavo prie JAV ambasados Londone.

Lenkijoje kovo 23-ąją taip pat įvyko garsus protestas, kuriame pasisakyta prieš abortų draudimą šalyje. Tūkstančiai protestuotojų išėjo į gatves, reikšdami nepritarimą pakartotiniam bandymui įtvirtinti abortus draudžiantį įstatymą. Europos Taryba perspėja, kad priimdama tokias priemones Varšuva pažeistų savo įsipareigojimus žmogaus teisių srityje. „Per paskutinius dvejus metus iš mūsų atimamos mūsų teisės. Į mus vis labiau žiūrima kaip į daiktą, mes grįžtame į viduramžius. Dešimtosios krypties grupės bando paversti mus vaikų nešiojimo mašinomis be teisės pačioms priimti sprendimus“, – teigė protestuotoja Joanna Krysiak. „Mūsų demokratija susiduria su problemomis. Žmonės gatvėse reiškia labai aiškia žinia, bet mūsų atstovai parlamente neklauso mūsų. Tai ypač akivaizdu kalbant apie Lenkijos moteris: mes turime aiškia žinia – mes nenorime abortus apribojančio įstatymo. Bet nepaisant to, kartą per metus mes turime išeiti į gatves ir pasakyti tai labai garsiai. Mes tikimės, kad mums juos pavyks įtikinti, kad toks įstatymas būtų visiškai prieš mūsų valią“, – sako viena protesto organizatorių Maria Swietlik. Protestai, pavadinti Juodojo penktadienio vardu, vyko ne tik sostinėje, bet ir Gdanske, Krokuvoje, Poznanėje ir Vroclave.

„Žygis už mūsų gyvybes“ agituoja už griežtesnę ginklų kontrolę, JAV

Tarptautinė paroda

Atkelta iš 5 psl.

Parodos lankytojai galės susipažinti su 1925 m. Jurbarko išleistu prancūzų kalbos vadovėliu „Cours pratique de langue française“, kurio sudarytojas - pedagogas Albertas Šileris. Reikšmingiausias leidinys informacinių leidinių grupėje, nepraradęs reikšmės ir šiandien, yra „Spaudos fondo“ leista enciklopedija. Parodoje eksponuojamas šios enciklopedijos pirmasis sąsiuvinis, pasirodęs 1931 m. rudenį. Kazimiero Būgos sudarytame „Lietuvių kalbos žodyne“ (sąs. 1, 1924) aiškinamos ne tik žodžių reikšmės, iliustruojant jas gyvosios kalbos ar raštų sakiniais, bet ir pateikiama kai kurių žodžių istorija, etimologija, kartais nurodomas geografinis žodžio paplitimas. Parodos lankytojai galės susipažinti su prieškariniu išleistomis vaikams skirtomis knygomis, kurių iliustravimui buvo skiriamas ypatingas dėmesys. Vienu žymiausių prieškarinio knygu vaikams iliustruotojų laikomas Kazys Šimonis. 1924 m. išleista K. Šimonio kurta, bet Vokietijoje spausdinta paveikslėlių knyga „Eglė žalčių karalienė“ yra pirmasis lietuvių liaudies pasakos leidimas su spalvotomis iliustracijomis. Spalvingomis dailininkės Konstancijos Petrikaitės-Tulienės iliustracijomis išsiskiria pagal liaudies pasakos motyvus parašytas Stepo Zobarsko pasakojimas „Brolių ieškotoja“ (1938).

Didžiąją dalį parodoje eksponuojamų reprezentacinių leidinių sudaro sukaktims skirti leidiniai. Minint 600 metų Vilniaus įkūrimo sukaktį, „Švyturio“ bendrovė išleido albumą „Vilnius, 1323–1923“ (1923). Leidinio viršelių, užsklandų, užrašų ir inicialų dailininkas - Paulius Galaunė. Reprezentacinių leidinių grupėje rodomas „Vytauto Didžiojo mirties 500 metų sukaktuvėms paminėti albumas, 1430–1930“ (1933) – vienas didžiausių šioje parodoje eksponuojamų leidinių. Jame esančios nuotraukos vaizduoja tarpukario Lietuvos įvairaus rango pareigūnus ir tarnautojus, albume įamžinti vieši renginiai, mitingai, eisenos, paminklų Vytautui Didžiajam atidengimas ir kt. Reprezentacinių leidinių grupėje vertėtų išskirti XXVII knygos mėgėjų draugijos leidinį – lietuvių liaudies pasaką „Gulbė – karaliaus pati“ (1937), už kurią dailininkas Viktoras Petravičius 1937 m. Paryžiuje vykusioje moderniojo meno ir technikos parodoje gavo Didįjį prizą.

Tarp kultūrai skirtų leidinių galima paminėti Žemės ūkio rūmų leistą vieną iš „Sodžiaus meno“ tomų. (t. 7/8, 1939). Knygos autorius, profesionaliosios lietuvių meninės tekstilės pradininkas Antanas Tamošaitis, ne tik pats surinko didesnę dalį autentiškų drabužių, bet juos ištyrė, susistemino, sukomplektavo. „Sodžiaus menas“ buvo pirmasis tautinį kostiumą analizuojantis leidinys, kuriame pateikiama gausi vaizdinė medžiaga. Parodoje eksponuojamas dailininko Adomo Varno fotografuotų nuotraukų albumas „Lietuvos kryžiai“ (1926, t. 1). Tai pirmas tokio pobūdžio fotografinis leidinys nepriklausomoje Lietuvoje. Parodos lankytojai galės pamatyti reikšmingesnius ar savo meniniu apipavidalinimu išsiskiriančius prieškarinio Lietuvoje gyvenusių tautinių bendrijų, t. y. žydų, rusų, baltarusių, vokiečių, karaimų, leidinius. Čia eksponuojamos knygos „Žydiškasis Vilnius žodžiuose ir vaizduose“ (Jidiše Vilne in vort un bild, 1925) sudarytojas Moricas Grosmanas buvo žymus Vilniaus fotografas. Lietuvos valstybė XX a. trečiajame dešimtmetyje rėmė leidybą baltarusių kalba. Parodoje eksponuojama solidų veikalą „Gudų knygos istorija“ (1926) parengė garsus Baltarusijos politikas, istorikas, etnografas ir publicistas Vaclovas Lastauskas.

Parodą papildė ikonografija ir rankraščiniai dokumentai, esantys Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriaus fonduose. Archyviniais dokumentais ir ikonografinė medžiaga siekta supažindinti su parodoje eksponuotų knygų autoriais, parodyti lietuvių rašytojų ir vertėjų tarpusavio ryšius.

Paroda Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje veiks iki gegužės 14 d. Po to ji persikels į Taliną, lapkričio mėnesį – į Rygą.

efoto.lt nuotr.

Henrikas Algis Čigriejus

DAR PORA EILĖRAŠČIŲ PAUKŠČIAMS, SU KURIAIS SVEIKINUOSI

ŽIEMOS PAUKŠČIAI

Taip jau sutverta, kad protai šviesiausi
Tų, kurių neišbaido žiemos –
Ir gruodžiai, ir spengiantys sausiai,
Šluojantys mūsų kiemą.

Štai kur mąstytojai – rodosi, žaidžia
Jie savo gyvenimais lyg žarijėlėm –
Žvakelė per pūgą, per klaidžią –
Kurią vieną dieną pakėlėm

Su raganom, smerkiančiom viską –
Net savas vestuves, net savų padūkimą,
Ak, viskas sudužo, suskilo, sudrisko,
Prakiuro, prasmego, sustiro, užkimo –

Bet čia juk tėvynė! Brolyčiai, negali
Čia Žemė ir Viltys sušalti į ragą! –

Ir pūgos praeina, kantrybės paukšteliai
Užpūstos žvaigždės vėl dega.

KUOSOS

Mano bičiulės – kuoselės ir žolės,
Ačiū, kad nepalikot manęs, kaip tie giminės mano gerieji.
Paspaudžiau jiems ranką – sutrupinau molį –
Ir supratau, kad išėjo. Dabar jau išėjo.

Taigi dabar, likęs paukšti, tu slinkis prie stalo,
Gerk, valgyk, dainuok ir papasakok seną
Istoriją mūs giminės – linksmą zauną be galo,
Kaip košėm per Antrąjį karą padūkėlį alų.

Laikas kaip įkirptas dulka į protėvių šalį
Pro žoles ir tave, mielas paukšti, o tu nepasenęs –
Metai galvas tik glosto, o vargo kuoselės
Galva ne žila, o melsva. Iš gyvybės verdenės

Ji gėrė tą rytą, kai buvo jau leista
Išvysti pasaulį,
o tolo ir tolo, ir tolo
Mūsiškių sparnai. Ir vėsių jų pašvaistėj
Paukštis meldės ir juokės, įlindęs į žolę.

Lidija Šimkute

Atkelta iš 3 psl.

Minimalistinė, glausta eilėraščių raiška derinama su plačiais panoramiškais reginiais, kurie dėl išpūdingų erdviųjų tūrių bei kosmiškumo suteikia tekstams kontempliatyvos filosofinės reikšmės. Šie vaizdai neturi nei pradžios, nei pabaigos. Didingas impresionistinis žodžio abstraktumas, paverčiantis jį beveik simboliu, atsiranda dar ir dėl lietuvių kalbai teikiamo sakralumo – poetei ši kalba yra jos tėvų ir protėvių žemės balsas, archajiškas genties kodas, kuri reikia ištarti tarsi ritualinę formulę. Todėl bent jau lietuviškoji rinkinio kalba skaitantį turi pakylėti virš žemės. Tad konkretus eilėraščių vaizdas yra sąlygiškas, efemeriškas, išplaukęs. Kalbos sakralumo nuostata neleidžia subjektui įsikibti į tikrovę, išvelgti ką nors gyvo, esančio anapus šventos kalbinės eilėraščių tikrovės.

Poetės kūrybą tiriantys mokslininkai kalba ir apie jos kūriniuose sutinkamą spalvinę gamą. Regimantas Tamošaitis pažymi, kad Šimkute yra „mėlynos spalvos poetė“ ir „[d]augiau prasminių spalvų jos regėjime kaip ir nėra“ („Metai“, 2008 m., nr. 11). Aš manau, kad jos poezijoje galime sutikti ir nemažai baltos spalvos.

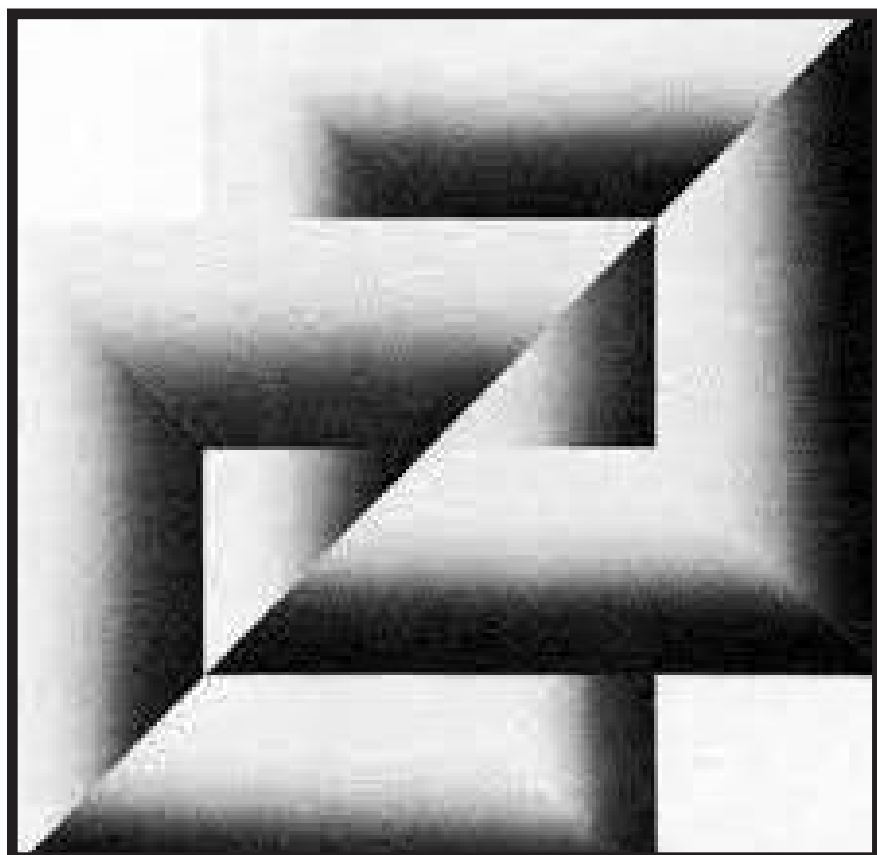
Rinkinyje „Baltos vaivorykštės“ būtent šių baltų vaivorykščių motyvas yra savotiškas šio poetės rinkinio kodas. Balta spalva sugeria visus vaivorykštės gamos tonus, išblukina jos linksmus, gyvybingus pustonius ir palieka tik tarsi gyvenimo pabaigą simbolizuojančios tuštumos baltumą. Juk balta spalva – tai tiesiog spalvos (gyvenimo, gyvybės) nebuvimas, tai tuštuma, nebūtis, ramybė ir nirvana.

Balta spalva neleidžia išvelgti nieko tvirto ir apibrėžto, viskas aplinkui – tiek žmogus, tiek jį supanti erdvė yra besvoriai ir beribiai. Nes gyvas subjektas visada ieško konkretumo atramos, jam nepakanka transcendentinės, kaip dūmų debesys išsisklaidančios būties, kurią tik ir gali pajusti baltoje erdvėje. Balta

yra žiemos spalva, metų laiko, kai vitališka ir gaji gamta miršta. Tačiau ši mirtis nėra visiška pabaiga – gamta žiemos metu ruošiasi atgimimui, kaupia jėgas atkurti savo spalvas ir vėl sužydėti. Tad ir balta vaivorykštė čia galėtų būti aiškinama kaip gyvenimo ciklo interpretacija. O kartu gal tai ir kūrybinio kelio savotiškas taurus vainikas.

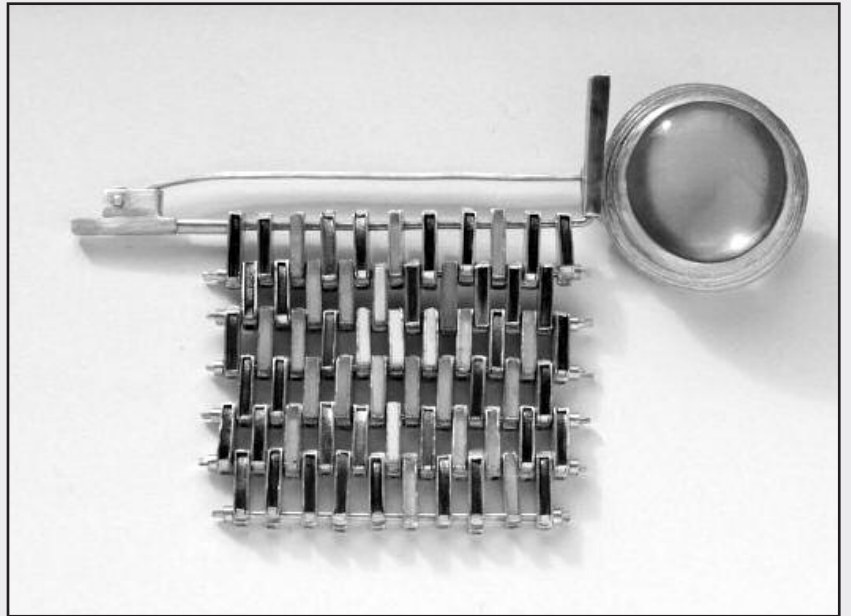
Galiausiai paskutiniame šio rinkinio eilėraštyje „Leškau raktų“ (p. 142) poetė stengiasi surasti tarsi kažkokį atsakymą. „[E]smės negalime / nusakyti žodžiais“ – nebelieka jokio slėpimo, ši tiesa pasakoma aiškiai, be išvedžiojimų. Visame rinkinyje, atrodo, ieškoma kažkokios transcendentinės tiesos, esmės. Galbūt minimalistinis ir impresionistinis priėjimas kaip tik ir pabrėžia, kad tokia tiesa neegzistuoja. Nuolatinė žmogaus būseną yra užtvindyta kasdinių pasirinkimų gausos, pastovaus ieškojimo kažko esančio kažkur. Taip ir šiame rinkinyje iš kiekvieno žodžio mėginama išgauti ir sukurti kuo daugiau, nes žodžių perteklius yra tik ornamentas ir esmės neprideda, todėl nuo jų yra apsisvaloma. O tai, kas lieka – keli žodžiai, garsai, kurie tampa daugiau paveikslais, sustabdytais kadrais, nei išsamiais naratyvais.

Poetė taip pat paliečia vienišumo temą. Sukurtoje poetinėje realybėje individas šią būseną suvokia, vienišumas tampa juslinis. Susitaikius su vienišumu, galima pažvelgti į vidų, pažinti tai, kas mumyse slypi. L. Šimkute nedažnai įtraukia žmogų į savo kuriamus poetinio žodžio vaizdus. Ji mėgina rasti žmogiškumą ir jo esmę visa supančioje tyloje tuštumoje. Visą rinkinį apgaubianti tyla, ramybė, balta, viską sugerianti ir vakuumą kurianti, šviesa žymi tarsi poetinį nuovargį. Tačiau šis nuovargis nėra neigiamas, priešingai, atrodo, kad toks nusiramimas, sulėtėjimas yra galimybė priartėti prie konkretumo, kurio taip siekia poetė. Baltos vaivorykštės galbūt ir sugeria spalvas, bet toks gamtos ir kosmoso užmigdytas, tiesiog ruošia subjektą naujam gyvenimo ciklui, atgimimui.

Kazys Varnelis. Duplex, 1972, akrilas ant drobės

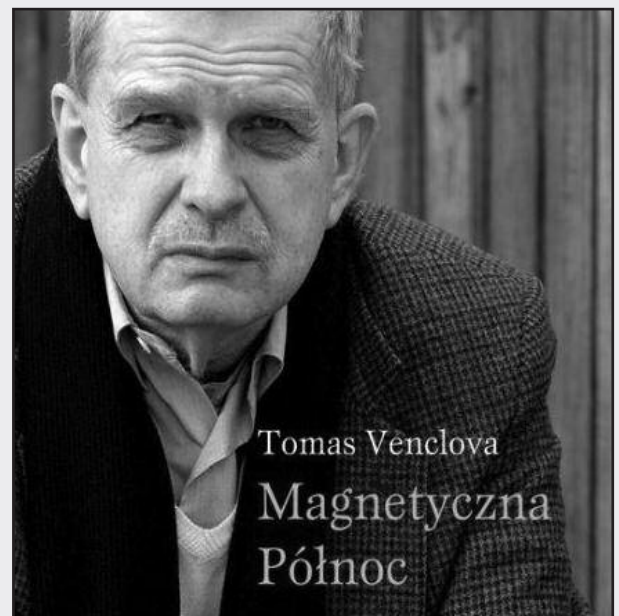
Kultūros kronika

Lietuvos valstybingumo atkūrimo 100-mečio proga viename žymiausių Vokietijos aukšakalystės muziejų – Das Deutsche Goldschmiedehaus – kovo 22 d. atidaryta lietuvių menininkų gintaro dirbinių paroda „Jūratės ašaros“. Parodoje pristatomi 15 garsiausių šiuolaikinių skirtingų kartų lietuvių autorių darbai. Nuo Kazimiero Simanonio, dariusio didžiulę įtaką profesionaliajam lietuvių gintaro menui XX a. 7–8 dešimtmečiais, iki gintaro meno suklestėjimo XX a. paskutiniais dešimtmečiais, siejamo su tautos šaknų paieška Lietuvai atgavus nepriklausomybę. Atvaizduojama ir mecenatų V. ir K. Mizgirių veikla, kuriant Gintaro galerijas-muziejus Vilniuje bei Nidoje. Parodoje pristatomi kontraversiški objektai ir papuošalai, atskleidžiantys originalų menininkų mąstymą ir savitą lietuvių santykį su gintaru.

Lenkijoje pasirodė

Tomo Venclovos ir Ellen Hinsey pokalbių knyga „Nelyginant šiaurė magnetą“. Beveik visą dvidešimtą amžių apimančią, lietuvių poeto, eseisto, vertėjo, profesoriaus Tomo Venclovos pokalbių su amerikiečių poete, vertėja, mokslininke Ellen Hinsey knygą iš anglų kalbos į lenkų kalbą išvertė daugeliu apdovanojimų apdovanota žymi lenkų vertėja, Maryna Ochab. Knygą išleido leidykla „Zeszyty Literackie“, su kuria Tomo Venclova bendradarbiauja jau daugelį metų.

Didžioji Tomo Venclovos ir Ellen Hinsey pokalbių knyga „Magnetyczna Północ“, kurią amerikiečių poetė vadina „visos epochos liudijimu“, per artimiausius mėnesius bus pristatyta Lenkijos knygų mugėse ir literatūros festivaliuose. Taip pat įvyks T. Venclovos susitikimai su lenkų skaitytojais.

Kovo mėnesį vyksta Oskaro Koršunovo ir OKT trupės spektaklio „Žuvėdra“ kelionė per Kiniją. Kovo 14–17 d. vienas geriausių Lietuvos teatro spektaklių net penkis kartus buvo suvaidintas senajame Pekino dramos teatre. Kinijoje dramos teatro tradicija nėra ypatingai stipri, tad kiekvienas OKT teatro spektaklio ir publikos susitikimas neabejotinai tampa įvykiu, praplečia šios šalies žiūrovų ir kūrėjų teatro suvokimą. Nuo 2008 m. beveik kasmet į Kiniją grįžtantys O. Koršunovas ir jo trupės aktoriai Kinijoje jau yra puikiai atpažįstami, labai laukiami, o ištikimiausi gerbėjai keliauja paskui trupę iš miesto į miestą. 2018 m. rugpjūtį OKT ketina dar kartą sugrįžti į Kiniją su spektakliu „Hamletas“.